

Introduktion

Istiden

Rejs med tilbage til istiden og mød et Danmark, der på ingen måde ser ud som det gør i dag. Oplev hvordan landskabet blev efterladt efter i tusinder af år at have været dækket af kilometer af tonstung is og bidende kulde. Hør om det tundra-lignende landskab, om dyr og planteliv og om, hvordan flokke af rensdyr tiltrak de første mennesker til det barske og ubarmhjertige område.

Der introduceres i denne del til, hvordan det var at komme til det, vi i dag kalder Danmark og om, hvordan og hvorfor de første mennesker overhovedet bevægede sig mod det gølle og kolde nord. Vi møder menneskene og hører om, hvordan de jagede de værdifulde rensdyr, hvilke redskaber de brugte i deres jagt og ikke mindst, hvor der er fundet arkæologiske spor efter dem.

Sponsoreret af Kulturarvsstyrelsen

KLIMATUR
KFIWATUB

ISTIDEN

Landskabet

Da isen trak sig tilbage for mellem 15.000 og 18.000 år siden, efterlod den sig et nøgent landskab uden vegetation eller dyreliv. Isens tilbagetrækning forløb over et par tusinde år, og på sin vej formede den landskabet. Nogen steder opstod bløde kurver og former, og i andre egne blev der dannet flade sletter. Presset fra den vigende isblok formindskedes eftertiden som isen forsvandt, og vandet fra den smeltede is dannede dybe dale og kløfter på sin vej mod havet.

Til trods for at istidens ophør skyldtes, at gennemsnitstemperaturen steg betragteligt, var den efterfølgende periode kold og ubarmhjertig. I det træløse landskab havde blæsten frit spil, og der var ikke noget livsgrundlag for hverken dyr eller mennesker. Langsomt begyndte temperaturen at stige, og med stigningen fulgte de første planter og dyr. Gennem de efterfølgende årtusinder blev landet mere og mere frugtbart og fyldt med liv. De ældste planter var lave vækster som f.eks. græs og rypelyng samt forhulede "træer" i form af birk, polarpil og havtorn. Efterhånden som klimaet blev mildere, tiltog vegetationen i tæthed og omfang, og i den kunne ses sneharer, lemminger, jærve, ulve og mus. Rensdyrene blev også tiltrukket af det mildere klima, og i hælene på renerne kom mennesket. Med lidt forsigtighed - pga. Danmarks geografiske placering - kan det landskab de første mennesker mødte omkring 12.500 f.Kr., sammenlignes med nutidens tundra fra de arktiske egne.

Fra højtliggende, stenbestrøede bakker kunne jægerne overskue et terræn, hvor renerne var tvunget til at tage bestemte veje. Det kunne være i nærheden af vadesteder, i dalbunde og ved snævre passager mellem søer og bakker. Det var ikke let at komme tæt på dyrene i det åbne landskab. Derfor udvalgte jægerne sig steder, hvor renerne havde få muligheder for at undslippe. Fra disse jagtposter kunne de ligge og vente på dyrene, når de var på deres faste trækruter. De fleste bopladser fra den tid ligger placeret sådan.

Verden så dengang meget anderledes ud end i dag. Især skal bemærkes forholdet mellem land og hav. Eksempelvis var Sydsandinavien landfast med, hvad der i dag er de Britiske Øer, og man kunne gå tørskoet fra Tyskland over Lolland og Falster til Sjælland. Det er derfor, at renerne efter istiden kunne vandre fra de varmere områder i Mellemeuropa til de skandinaviske lande.

Sponsoreret af Kulturarvsstyrelsen

KLIMATUR
KFIWAUØ

ISTIDEN

Dyrene og menneskene

Det første vildt

Rensdyret er et hårdført dyr. Det besøgte sæsonmæssigt landet i store flokke i sin søgen efter mad. Datidens landskab kendes ikke præcist. Men på baggrund af arkæologiske fund har det været muligt at skitsere en række mulige vandringsruter. Vandringsruter som dyrene måske har fulgt gennem århundreder. Langs med renernes trækruter findes de arkæologiske spor efter rensdyrjægerne.

Hamburgkulturens jægere var nomader, der sæsonvis lagde deres bopladser tæt på renernes ruter. De søgte at krydse renernes vandringsruter, når dyrene var i den bedste foderstand og det nemmeste bytte. Ved at lære renernes vaner og landskabet at kende, kunne jægerne skaffe de byttedyr, der var behov for. Fra højtliggende steder i landskabet kunne de overskue renernes ruter. De vidste, at hvis renerne var tvunget til at krydse vadesteder i dalbunde eller ved snævre passager, var chancerne for bytte størst.

For jægerne betød renerne rigdom, da byttet blev anvendt intensivt. Kødet blev tørret, knoglefedt blev kogt, skind blev lavet til telte, vinterpelse blev bearbejdet, og sener og tak forarbejdedes til bl.a. jagt- og fiskeredskaber.

Hamburgkultur

Renerne var et af datidens jægers vigtigste livsgrundlag. På den nordeuropæiske tundra levede grupper, der havde specialiseret sig i jagt på rener. De kaldes rensdyrjægerne eller Hamburgkulturen i arkæologisk terminologi. Kulturen stammer fra fund gjort i nærheden af Hamburg på lokaliteten Meiendorf. Den blev opdaget i 1930'erne.

Fundene giver et detaljeret indtryk af jægerens ben- og takredskaber.

At nedlægge de store rensdyr krævede en veludviklet jagtteknik og effektive våben. Typisk for perioden er noget der kaldes skaftungespids, der er fremstillet af regulære, mere eller mindre kraftige flinteflækker. Spidserne er let genkendelige. De er forsynet med en tilhugget skaftunge i modsatte ende af spidsen. Jagten foregik med pile eller lette kastespyd med de tilhuggede flintespids.

Sponsoreret af Kulturarvsstyrelsen

KLIMATUR
KTIWAIB

På sporet af rensdyrjægerne - hvor ser vi sporene

Fra det første fund af Hamburgkultur gik der hen ved 50 år, inden den for alvor dukkede op i Danmark. Kulturens karakteristiske flintredskaber havde gennem en årrække været kendt fra tilfældige fund. Men først i 1981 blev reelle bopladser fundet og undersøgt. Det bedste indtryk af rensdyrjægerens bopladser findes i Ahrenburgstunneldalen nordøst for Hamburg. Her er fundet en stor koncentration af jægerens bopladser. De ligger i en indsnævring af dalen, hvor der tillige er et vandsekel. Det har været et oplagt sted for renflokkene at passere.

Bopladsen Meiendorf viser, hvordan jægerne gentagne gange vendte tilbage til den samme lokalitet, der var særlig velegnet til renfangst. Fund af færdigudviklede rentakker viser, at jagten foregik i sensommeren eller først på efteråret. Her var renerne tvungne til at krydse dalen for at komme videre på ruten. Bopladsen lå i et landskab med lave morænebanker, der var bevokset med planter og her og der med lavt krat. Stedet var velegnet til drivjagt på rensdyr. Jægerne kunne på den måde forsyne sig med store mængder kød og råmateriale som sener, skind, tak og ben. Parteringen af de nedlagte dyr foregik ved søbredden. Affaldet fra slagtingen blev kastet ud i søen, hvor det er blevet bevaret gennem årtusinder.

Samtidige, men ikke nær så rige, fund er gjort i det, der i dag hedder Danmark. Her er kulturen fundet i Sønderjylland samt på de vestlollandske pladser Sølbjerg og Krogsbølle. Sølbjerglokaliteten på Vestlolland indeholder flere bopladser. De har ligget på en lille sandet høj, Sølbjerg. Med en højde på 12 m er den et af de højeste steder på den del af Lolland. Renernes ruter har sandsynligvis gået gennem den del af landet. Bakkedraget på lokaliteten har blokeret dyrenes udsyn til det bagvedliggende land. Her kunne jægerne sætte varder og klappere, der ledte dyrene i retning af de ventende jægere. I 2006 blev der ved Krogsbølle i Nakskov fundet flintredskaber. De viste, at rensdyrjægerne også har haft en boplads her.

Grunden til jægerens valg af Krogsbølle er topografien. På bakketoppen har jægerne sandsynligvis haft udsyn over størstedelen af Nakskovområdet. Herfra kunne de følge renernes vandringer. Det kan også skyldes, at Krogsbøllebakken i sydvest er omgivet af Svinglen - en sø, der muligvis eksisterede under istiden. Den lavning, som Svinglen udgør, findes også syd og sydøst for bakken. Det er muligt, at jægerne har drevet klapjagt på rensdyrene og på den måde lokket dem hen til foden af bakken. Her har de været flankeret af søer på begge sider, og har derfor ikke kunnet undslippe jægerens spyd fra toppen af bakken.

Sponsoreret af Kulturarvsstyrelsen